

Radikal Coğrafya Tartışması

Radikal Bir Coğrafya Neden Anarşist Olmalıdır?

Anarşist Teori ve Pratik Tartışmaları (3)

30.03.2017

Uzam/Mekan politikalarının, özellikle toplumsal muhalefetin gündeminde yaratıcı bir bakış açısı meydana getirdiği, bu yaratıcı bakış açısıyla iyi bir eleştirel literatür olduğu gerçektir. Özellikle son on yıl düşünüldüğünde, dünyanın farklı coğrafyalarında gerçekleşen toplumsal hareketler ve bu hareketlerin bir “uzam/mekan” üzerinden tanımlanıyor ya da en azından ilişkilendiriliyor oluşu önemli bir ayrımdır.

Sadece uzam/mekan tartışmalarında ve belirli disiplinlerde değil, toplumsal muhalefetin gündemini meşgul eden farklı tartışmalarda ve dolayısıyla disiplinlerde anarşist bir perspektifin var olması gerektiğini her fırsatta dillendiriyoruz.

Aynı kaygıyı, çok yerinde bir gereklilikle coğrafya alanında güden radikal coğrafyacı Simon Springer’in 2004 yılında Dialogues in Human Geography dergisinde yer almış “Radikal Bir Coğrafya Neden Anarşist Olmak Zorundadır?” yazısından bazı bölümleri sizlerle paylaşıyoruz. Daha önce bu bölümde yayınladığımız “Onaltılar Manifestosu” ve “Devrimci Sendikalizm ve Anarşizm” başlıklı tartışmalarda olduğu gibi, oldukça verimli bu tartışmanın bir diğer tarafında duran David Harvey’nin yanıtından bölümleri ve Springer’in Harvey’e son yanıtından bölümleri ilerleyen sayılarımızda yayınlamaya devam edeceğiz.

Simon Springer

Radikal Bir Coğrafya Neden Anarşist Olmalıdır?

Giriş

David Harvey’nin coğrafya disiplinindeki devrimci ve karşı-devrimci teorileri ele aldığı ve geriye dönüp bakıldığında disiplin açısından “radikal bir dönemece” vesile olduğu anlaşılan etkili makalesine yazdığı yanıtta Steen Folke “Radikal coğrafyanın neden Marksist olması gerektiği” argümanını ana hatlarıyla ortaya koymuştu. Birçok akademisyenin üst-orta sınıf kökenli olması ve coğrafyanın o zamana dek büyük ölçüde, hakim toplumsal güçleri ifade edecek şekilde gelişmiş olduğunun farkına varmak iki akademisyenin de canını sıkıyordu. Bunlar hoş ve belki çok daha önce yapılması gereken eleştirilerdi elbette ama bu iki izahın sorunlu yanı, hiçbir yerinde anarşist fikirlere yer verilmemiş olmasıydı. Sıkıntılı bir durumdu bu çünkü Folke radikal coğrafyanın bütünüyle Marksist olduğunu iddia etmeden yüzyıl önce bir radikal coğrafya geleneği zaten vardı ve epey de gelişmişti. Harvey’nin o zamandan bu yana tanık olunan derin etkisi ve üretkenliği Folke’nin zorunlu olduğunu düşündüğü şeyi iyice pekiştirmeye yaradı sadece çünkü radikal coğrafya -en azından, feminist eleştirinin her birimizin dikkatini celp etmeye başladığı 1980’lerin sonları ve 1990’ların başlarına kadar- esas itibarıyla Marksizan analizle eşanlamlı hale geldi. Peki tarihsel bir kazı yapıp Élisée Reclus ve Peter Kropotkin’in anarşist coğrafyaları sayesinde atılmış temellerine ulaşmaksızın “radikal” coğrafya nasıl olur da adına yaraşacak bir biçimde “radikal” olabilirdi ki? Bu ikili kendi zamanlarında büyük bir etki bırakmıştı; on dokuzuncu yüzyılın sonlarında anarşist bir bakış açısıyla pek çok radikal coğrafya metni kaleme almışlardı. Folke bu kökleri keşfetmeyi önemli görmemiş miydi? Günümüzde kullanılan “radikal” kelimesi Ortaçağ İngilizcesinde “kök oluşturmak” anlamına, esas kaynağını aldığı Latince deyse (radix) harfi harfine “kök” anlamına geliyordu. O halde coğrafya nasıl olur da bu evvelki anti-kapitalist coğrafi düşünce geleneğine bağlanmadan radikal olduğunu iddia edebilir? Harvey eleştirel coğrafya uzmanlığına evrilmiş uzun meslek hayatında Kropotkin ve Reclus’ye yalnızca asgari derecede değinmiş, onların çalışmalarını ele aldığındaysa bunu bariz bir müphemlikle yapmıştı.

Anarşizm, Union of Socialist Geographers Newsletter ve Antipode dergisinin özel sayıları sayesinde daha fazla sayıda insanın dikkatini çekmişti. Ben de bir yazımda, coğrafyacıların anarşizme gösterdiği ilgi son yüzyıl boyunca iniş ve çıkış gösterse de, bunun dönemsel olarak patlamaya devam ettiğini, sözcüğümü Cook ve Pepper’in editörlüğüyle yayıma hazırlanan Contemporary Issues in Geography and Education’ın özel sayısının bu minvalde gösterilen alanın bir başka çarpıcı örneği olduğunu göstermiştim. Ne var ki bu inisiyatiflerin düzensizce ortaya çıkması, öncelikli olarak Marksist bakış açılarına devamlı gösterilen alanın neticesinde -bilhassa Harvey’nin çalışmaları, takip eden radikal coğrafyacıların büyük çoğunluğu için mihenk taşı olmuştu- gölgede kalmalarına yol açtı. Marksizan coğrafyacıların anarşizmi

büyük ölçüde göz ardı etmeyi tercih etmiş olması aslında yeni bir şey değil. Marksistler uzun zamandan beri anarşizmi bir yandan salt bir devlet karşıtlığının ötesine gidemeyen bir akım olarak tanımlama eğilimi göstermiş, diğer yandansa anarşizmin de kapitalizmi reddetmesini, özel mülkiyet kurumunu ilga etmeye çalışmasını umursamamış, umursasa bile bu reddiyeyi pek kale almamıştır.

Dolayısıyla anarşizmi sırf devlet karşıtı bir siyasi eğilime indirgemek anarşizmi genel sosyalist hareket içindeki yerinden bile isteye çıkarmaya çalışmak demektir. Marksizan bir açıdan bakıldığında bu bir anlam ifade edebilir tabii, zira Marksistler böylece kendi ideolojilerini yegane anti-kapitalist seçenek olarak sunabilir.

Kropotkin'in öngörüsünden ve Reclus'nün toplumsal adalet tutkusundan ilham alan bu makalede radikal coğrafyaya dair yenilenmiş bir iddia, radikal kelimesinin etimolojisiyle daha uyumlu ve bu iki büyük düşünürün coğrafya praksisinde uygulamaya koyduğu anarşist köklere odaklanan bir iddia öne sürülüyor. Bu makaleyi son zamanlarda Antipode ve ACME dergilerinin anarşist coğrafyalara adanan özel sayılarıyla kendini gösteren radikal canlanışa dahil ederek, coğrafya praksisinde anarşizmin yeniden kazandığı önemi değerlendirecek bir diyalog başlatmayı umut ediyorum. Anarşizmin, kendini sırf devlete karşı konumlandırılan bir felsefe olarak yorumlandığı o basit değerlendirmenin ötesine nasıl geçtiğini gösteriyor ve hala devam ettirilen bu anlayışın sorunlu yanlarını ana hatlarıyla ortaya koyuyorum. Ardından tekel meselesini gündeme getirerek anarşist ve Marksizan düşünce arasındaki ayrıma odaklanıyor, anarşizmin bu mantığı nasıl reddettiğine, Marksizminse bu açıdan, özellikle de sınıf odaklı proleterya ve proletaryanın sosyalizme geçişteki rolüne dair belirlenimler belirli çelişkileri nasıl muhafaza ettiğine dikkat çekiyorum.

Beni bunları yazmaya iten esas saik, radikal coğrafyanın anarşist düşünce ve pratikle yeniden ilişkiye girme sürecine bir an önce başlaması gerektiğini söylemek; zira miadı çoktan dolmuş belirli fikirleri -mesela öncülüğü ve proletarya diktatörlüğünü- ısıtıp ısıtıp tekrar ortaya süren çağdaş Marksizan analizlerde bulunmayan belirgin bir canlılık var bu felsefi konumda. Öyleyse küçük baltamızı elimize alalım ve anarşizme yakıştırılmaya devam eden mitlerden bazılarının foyasını meydana çıkararak yerin karın altındaki tohumları gün ışığına kavuşturalım. Önümüz bahar ve bir önyargılar ormanı bizi bekliyor!

Devlet Merkeziliğinin Ötesinde

Proudhon'un anarşist olduğunu beyan eden ilk kişi olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, anarşizmin tek derdinin devlet olduğunu söylemek gerçekten abes kaçıyor. Mülkiyet Nedir? Ya da, Hak ve Hükmetme İlkesine Dair Bir Soruşturma Proudhon'un başyapıtıydı. Kitabın ana sorusuna verdiği "mülkiyet hırsızlıktır" yanıtı kapitalizm karşıtı bir şiar ve anarşist hareketin ilk tanımlayıcı özelliği haline gelmiştir. Daha yakın zamanlarda, yeni bir grup anarşist coğrafyacı bileşik bir anarşizm anlayışı geliştirmiştir. Anthony Ince'e göre "anarşizmin bütüncül yaklaşımı -kapitalist sistemlerde, birbiriyle iç içe geçmiş ve ayrılamayacak şekilde bağlı olan, karşılıklı etkileşim içinde birbirinden faydalanan birçok farklı etkenin var olduğunu teşhis etmesi- onun kapitalizmin mücadeleye açık coğrafi mntikasını tahlil etmeye uygun olduğu anlamına gelir; ben ise bir yazımda şöyle demiştim: "Anarşist coğrafyaların vadi tam da bütünlük bir şekilde düşünme ve birbirlerine indirgenemeyen çoğul tahakküm aygıtlarının herhangi birine öncelik vermeyi reddetmeye dayanır."

Gelin görün ki Engels'ten el alan Marksistler, anarşistlerin devleti esas veya tek düşman olarak gördüğü mitinden bahsedip durmuştur.

Lafın kisası, Marksistler kapitalizme karşı ne kadar eleştirel olduklarını iddia ediyorlarsa, anarşistler de kapitalizme karşı o kadar eleştireldirler. Aradaki esas fark ise Marksizmin tekelin belirli biçimleriyle çalışmayı istemeye devam etmesi, anarşizminse bu tür dışlayıcı bir pratiğe dahil olmayı reddetmesidir.

Tekellere Dair

Tıpkı Marx gibi ama ondan neredeyse otuz yıl önce, Proudhon kapitalistlerin işçileri aldattığını çünkü işçilerin ücretli emeğinin kendilerine sağladığından daha fazla değer ürettiğini ve dolayısıyla üretim araçlarını denetim altında tutmanın etik anlamda işçilerin hakkı olduğunu fark etmişti.

Bu bakımdan, pek az coğrafyacının Proudhon'u gerçekten değerlendirmeye almış olması bayağı tuhaf gelebilir. Ancak Marx, o zamanlar epey meşhur bir sosyalist olan Proudhon'u "düşüncesinin kindarca tahrif edilmesini devam ettirmek suretiyle" alaya almış, böylece o zamanlar pek bilinmeyen radikal bir düşünürün çalışmasının okunması için Proudhon'un şöhretini kullanarak kendi adını parlatmaya girişmişti.

Harvey'nin tüm çalışmalarında da Proudhon'a tek tük atıfta bulunduğunu görüyoruz. Gerçi yakın zaman önce Paris hakkında yazdığı kitapta bu Fransız sosyalistine değinmeden geçmesi öyle kolay değildi. Marx'a ve dolayısıyla onun Proudhon hakkındaki değerlendirmesine mütemediyen gösterilen hürmet sonucunda ortaya çıkan Proudhon'un düşüncesine dair ısrarcı kavrayışların yol açtığı bu ihmâl radikal coğrafyanın gidişatını belirliyor. Harvey'nin bundan kırk yıl kadar önce yayınlanan ilk büyük Marksist çalışmasından bu yana beşeri coğrafya disiplini kapsamında en çok atıfta bulunulan kişi, hatta bu konuda bir tekel kurduğu bile söylenebilir.

Sonuç

Çağdaş radikal coğrafyanın taze kana ihtiyacı var zira geleneksel Marksizan analizin kapsamına girmeyen alışılmadık coğrafi tahayyüller karşısında kayıtsız, kuşkucu ve hasmane kalıyor. Hal böyle olunca, Marksizme karşı alternatif bir sosyalizm olarak anarşizm, çağdaş beşeri coğrafyacılar tarafından neredeyse hepten göz ardı ediliyor. Anarşizme atıfta yapmak gerektiğinde, bu kelime ya yanlış bir kullanımla şiddet ve kaosu eş anlamlısı olarak sunuluyor ya da hiç ümit vermeyecek derecede ütöpik bir proje, sözümona "gerçeklik"le bağdaşmaz veya uygulanamaz bir proje olarak değerlendirilip hakir görülüyor. Anarşizmin bir proje olduğunu varsaymak doğru değil; böyle bir varsayım tam da Marksizan düşünce alanını yansıtır. Daha uygun bir tanımla anarşizm, göstermeye çalıştığım üzere, devamlı açılıp gelişen bir süreçtir; doğrudan eylem, yardımlaşma, gönüllü birliktelik ve kendini örgütlenme yoluyla sürekli şimdinin içerisinde kurulabilen ve nihai bir sonu ya da amacı bulunmayan çok yönlü bir araçtır.

Anarşizm, akademinin sınırları içinde bile, en kaba basmakalıplarla anılıp geçilmekte, anarşizmin sırf adını anmak bile, düzensizliği ve şiddeti çağrıştıran gayri-eleştirel ve gerici bir imgeyi uyandırmakta. Ayrıntıya ihtimam göstermekle iftihar eden bir sürü akademisyenin ortasında bu durumla uğraşmak yorucu, zaten Reclus'nün şu sözleri de yüzyıldan fazladır bu durumun aynı olduğunu gösteriyor:

"Toplumsal ve siyasal mevzular üzerine kamusal olarak söz alan kişiler anarşizm küfrünün kamunun gözüne girmede şaşmaz bir pasaport olduğunu görür. Akla hayale gelebilecek her suç bize isnat edilir ve hakikati öğrenemeyecek kadar tembel olan kamuoyu anarşizmin fenalık ve kaosu başka bir adından ibaret olduğuna kolayca ikna edilir. Aşağılanmalar silsilesine mahkum edilip nefretle karşılanan bizlere, birinin canını çıkarmanın en iyi yolunun onun adını çıkarmaktan geçtiği ilkesiyle muamele edilir."

Radikal coğrafyacılar daha iyisini yapabilir.

Anarşistlere göre, "yaptıklarımız ve düşündüklerimiz arasında bir fark yoktur, ama teori hiç durmaksızın eyleme, eylem de hiç durmaksızın teoriye dönüşür." Ne düşünüyorsak, ne yapıyorsak, ne yazıp çiziyorsak, o oluruz. Yeryüzünü umutlarımızın ve hayallerimizin kalemiyle yazmak, maddilikten yoksun bir illüstrasyonun taslağını çıkarmak değil sadece. Bizatihi bu tahrirden kırılan ışıklar yaşadığımız dünyaya yansır ve böylece bu dünyanın niteliğini dönüştürür. İşte bu yüzdendir ki radikal coğrafya anarşist olmak "zorundadır". Zira onun anarşisinde kaos ve yıkım, hiyerarşi ve öncücülük, yabancılaşma ve sömürü yerine, örgütlenmeye, dayanışmaya, topluluğa, yakınlığa ve fırsata dayanan yeni coğrafyalar sökün eder. Bu benim inanmak zorunda olduğum bir "sihir", çünkü onun büyüsunü reddetmek özgürleşmeci siyasetin tabutuna çivi çakmak ve devletin cinnetine teslim olmaktır. "Anarşizm romantik bir fabl değil," demişti Edward Abbey "hayatlarımızın yönetiminin krallara, rahiplere, siyasetçilere, generallere ve bölge idarecilerine emanet edilemeyeceğini öngören, beş bin yıllık tecrübeden süzülerek oluşturulmuş gayet gerçekçi bir kavrayıştır." Dolayısıyla ben bir anarşistim elbette; tam burada ve şimdi başka bir dünyaya mümkün olsun diye anarşistim. Temeller yerli yerinde.

Anarşist Kütüphane

Anarşist Teori ve Pratik Tartışmaları (3)
Radikal Coğrafya Tartışması
Radikal Bir Coğrafya Neden Anarşist Olmalıdır?
30.03.2017

İngilizce'den Çeviren Erkan Ünal'ın Cogito dergisinin 84. sayısında yer alan çevirisinden yararlanılmıştır.

tr.anarchistlibraries.net